

ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโนนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา

Ceremonial Music of Ancestral Spirit Worship of the Ban Ta-Nod, Muang District, Nakhon Ratchasima Province

กรสรวง ปาณินท์^{*1}

Kornsuang Panin^{*1}

Abstract

The research is a qualitative research which aims at studying on ceremony, social reflection and culture along with researching on inheritance guidelines of Pi Ton Korat. It is found that Ban Ta-Nod villagers believes in ancestral spirit so in a year, the worship is held 2 times which are the Ceremony of Pronouncing Ancestor in the period of the waxing moon on the 3rd month and on the 6th month as the Ancestral Spirit Worship Ceremony. The Ceremony has 4 steps which are 1) Ancestral spirit invitation performs “Choenpee Natab Khaotomtidpoong.” 2) Raise a Spirit performs “Kaopee Natab Khaotomtidpoong” 3) Spiritual Dance performs “Kantrum Natab Ramsurng and Kamarelaikuay Natab Ramton” 4) Dispel the Unfortunate: Ton Korat performs without Pi Kaew Natab Khaotomtidpoong”. Pi Ton Korat contains musical instruments including Pi Kaew, Ton Korat, Ching, Chab Lek, and Krab. Such activities create reflections and social culture from cultivating a good conscience towards parents, benefactors, knowing the sins and penalties which leads to the villagers to rule themselves with moral principles and beliefs taught by their ancestors, creating love, unity, and caring for each other. For inheritance of Pi Ton Korat, both musicians and Ton Korat maker have fewer descendants due to many factors such as economic when the progress of culture has changed into the modern era, the values of the living of the local people affecting on the change of culture.

Keyword: Ceremonial Music / Ancestral Spirit Worship / Nakhon Ratchasima Province

* Corresponding author, email: oh-555@hotmail.com

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹ Asst. Prof., Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

บทคัดย่อ

การวิจัยดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโหนด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรม ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมและศึกษาแนวทางการสืบทอดวงปีโหนดโคราช พบว่า ชาวบ้านโหนดมีความเชื่อนับถือผี ตา ปู่ หรือผีบรรพบุรุษ ใน 1 ปี ชาวบ้านจะจัดพิธีรำลึกถึงบุญคุณผีบรรพบุรุษ โดยจัดพิธีกรรม 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงขึ้นเดือน 3 พิธีบอกกล่าวผี ตา ปู่ และช่วงขึ้นเดือน 6 พิธีเลี้ยงผี ตา ปู่ มี 4 ขั้นตอน 1) บรรเลงเพลงเชยผี หน้าทับข้าวต้มติดพุง 2) บรรเลงเพลงเข้าผี หน้าทับข้าวต้มติดพุง 3) ผีรำ บรรเลง เพลงกันตรึม หน้าทับรำเซ็ง และเพลงเขมรไล่ควาย หน้าทับรำโหนด 4) ปิดเป่าสิ่งอัปมงคล โหนดโคราชบรรเลงไม่มีปีแก้ว หน้าทับข้าวต้มติดพุง วงปีโหนดโคราช ประกอบด้วย ปีแก้ว โหนดโคราช ฉิ่ง ฉาบเล็ก และกรับ ก่อให้เกิดภาพสะท้อนและวัฒนธรรมสังคม การปลูกฝังจิตสำนึกต่อบุพการีผู้มีพระคุณ รัฐบาลปวงคุณโทษ ชาวบ้านครองตนแบบมีหลักคตินิยม ก่อเกิด ความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน การสืบทอดวงปีโหนดโคราช นักดนตรีและช่างทำโหนดโคราช มีผู้สืบทอดลดน้อยลงด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ค่านิยม วัฒนธรรม ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพิธีกรรมในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ดนตรีประกอบพิธี / พิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ / จังหวัดนครราชสีมา

บทนำ

มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของการอยู่ร่วมกันจึงก่อให้เกิดกฎระเบียบที่ได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนานของกลุ่มชุมชน ตามแต่บริบทของภูมิอากาศ ทรัพยากรทางธรรมชาติของท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันตามแบบวัฒนธรรมความต้องการของตนจนเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น หากมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีการปรับเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคของเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีการผสมผสานทางวัฒนธรรมใหม่และวัฒนธรรมเดิม เพื่อนำมาเป็นแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม “วัฒนธรรม” หมายถึง ลักษณะที่แสดงความจริงใจองงาม มีระเบียบแบบแผน ความกลมเกลียว ความก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงาม วัฒนธรรมเป็นมรดกสำคัญของมนุษย์ทุกเชื้อชาติ ทุกภาษาย่อมมีวัฒนธรรมโดยการเรียนรู้จากการถ่ายทอดของคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์ที่เกิดมาอยู่ในสังคมใดก็จะเรียนรู้วัฒนธรรมสังคมนั้น²

² Kanjana Intrasananon, *Basic Culture Anthropology* (Bangkok: Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, 1997), 105. (in Thai)

วัฒนธรรมของชาวจังหวัดนครราชสีมาหรือโคราช มีลักษณะพิเศษของตนเองหลายประการซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมใกล้เคียง ได้แก่ วัฒนธรรมอีสานและวัฒนธรรมภาคกลางอย่างเห็นได้ชัด ความพิเศษของวัฒนธรรมโคราชส่วนหนึ่งเป็นเพราะสภาพทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นตัวจำกัดแบบแผนทางวัฒนธรรมบางประการ นอกจากนี้ ปัจจัยทางด้านเชื้อชาติ ประชากร รวมทั้งปัจจัยทางการเมือง การปกครอง ล่อหลอมให้โคราชมีวัฒนธรรมที่โดดเด่นของตนเองหลายประการ เช่น การตั้งหมู่บ้าน การสร้างบ้านเรือน การแต่งกาย หรือการเล่นดนตรี และการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ³

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนมากมีดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เพราะดนตรีเป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถบอกถึงความรู้สึกของมนุษย์ และมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการกระตุ้นความรู้สึกของมนุษย์อย่างมาก หากขาดเสียงเพลงและเสียงดนตรีแล้ว จะทำให้มนุษย์อยู่อย่างไร้อารมณ์ความรู้สึก ไม่มีเครื่องมือประเทืองจิตใจไม่มีความละเอียดอ่อน และไม่เกิดความสุข ความสนุกสนาน⁴

แคมเมอร์ (Kaemmer⁵) ได้จำแนกพิธีกรรมที่ใช้ดนตรีประกอบ แบ่งออกเป็น พิธีกรรมเกี่ยวกับการเปลี่ยนสถานะทางสังคม ได้แก่ พิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อกำหนดสถานภาพส่วนบุคคลตามช่วงเวลาหรืออายุที่เพิ่มมากขึ้น พิธีกรรมในรอบปี เป็นพิธีกรรมที่มักมีความสัมพันธ์กับศาสนาหรือการเกษตรกรรมที่ต้องอาศัยฟ้าฝนเพื่อการเพาะปลูก พิธีกรรมในแง่ศาสนา และพิธีกรรมเพื่อการแก้ปัญหา เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเกิดอาเพศขึ้นในหมู่บ้าน เป็นต้น

ชาวบ้านโตนด ตำบลหนองระเวียง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ เชื่อกันว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่ก่อตั้งหมู่บ้านและชุมชนแห่งนี้ มีชาวบ้านอาศัยอยู่มากกว่า 300 ปี โดยมีหลักฐานจากการสร้างอุโบสถของวัดโตนด เมื่อ พ.ศ. 2235 ตรงกับสมัยในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา และเทียบเคียงกับอายุของการสร้างวัดโตนด ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน เพื่อเป็นการสักการบูชา รำลึกนึกถึงผีบรรพบุรุษ จึงจัดพิธีกรรมในช่วงเดือน 3 หรือเดือน 6 ของทุกปี เชื่อกันว่าผีบรรพบุรุษมีความศักดิ์สิทธิ์สามารถลดบั่นดาลให้ในสิ่งที่ชาวบ้านต้องการได้ เป็นการอัญเชิญผีบรรพบุรุษให้มาพบปะพูดคุยกับลูกหลานคนในชุมชน ทำนายเรื่องดิน ฟ้า อากาศว่าจะตกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางในการเพาะปลูกทำไร่นา ทานา ถิ่นสารทุกข์สุขดิบ เพื่อเป็นการขอขมาในสิ่งที่ลูกหลานได้กระทำลงไป และขอให้ช่วยดูแลจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดี ดนตรีมีบทบาทสำคัญทำให้พิธีกรรมเกิดความศักดิ์สิทธิ์ มีผลต่อความเชื่อ ความศรัทธา และยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติกันต่อมา ดนตรีประกอบพิธีเลี้ยงผี ตา ปู่ ใช้วงดนตรีที่เรียกว่า “วงปี โทนคราช” เครื่องดนตรี

³ Benjaphon Jekjuntuek, “Guideline for the Management and Revitalization of Korat Song Performance in Nakhon Ratchasima” (Master’s thesis, Silpakorn University, 2014), 38. (in Thai)

⁴ Suraphon Suwan, *Thai Musical Instruments in Thai Culture* (Bangkok: Active Print, 2008), 18. (in Thai)

⁵ John E. Kaemmer, *Music in Human Life: Anthropological Perspectives on Music* (Austin, TX: University of Texas Press, 1993), 245.

ประกอบด้วย 1) ปี่แก้ว 2) โทโนโคราช 3) ฉิ่ง 4) ฉาบเล็ก และ 5) กรับ การบรรเลงเพลงประกอบพิธี ดนตรีเป็นสื่อกลางระหว่างผู้ที่ทำหน้าที่เป็นช่างทรงกับผี ตา ปู่ เพื่ออัญเชิญมารับเครื่องบวงสรวง และทำนายพยากรณ์ต่าง ๆ สิ่งที่จะเกิดขึ้นให้ชาวบ้านได้ทราบ

ในยุคปัจจุบันส่งผลให้วัฒนธรรมพิธีกรรมค่อย ๆ เลือนหายไปจากท้องถิ่นที่เคยปฏิบัติกันมา ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ เพื่อเป็นการบันทึกเป็นลายอักษรให้ชนคนรุ่นหลังได้ศึกษา ส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชน มีการร่วมแรงร่วมใจกัน และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในการปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักกตัญญูต่เวทีต่อผู้มีพระคุณ เรียนรู้สืบทอดรากเหง้าวัฒนธรรมของตน และมีสาระสำคัญที่โดยเฉพาะเครื่องดนตรีที่ทำจากวัสดุจากท้องถิ่นมาประดิษฐ์เครื่องดนตรีคือ โทโนโคราช ทำจากเครื่องปั้นดินเผาดินด่านเกวียน หน้ากลองทำจากหนังงู หรือหนังตะกวด ทำให้เสียงโทนนั้นมีเสียงดังกังวาน ผู้ที่ตีโทนต้องเป็นผู้หญิง เพราะโทโนโคราชทำมาจากวัสดุที่ค่อนข้างเปราะบางและถือปฏิบัติจนเป็นธรรมเนียมว่า “โทโนโคราชให้ผู้หญิงตีเท่านั้น” ผู้วิจัยมีความสนใจจะศึกษา “ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา” เพื่อศึกษาเครื่องดนตรีประกอบพิธี บทเพลง ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม และแนวทางการสืบทอดวงปีโทโนโคราช เพื่ออนุรักษ์ สืบสาน รักษา วัฒนธรรมประเพณีที่ทรงคุณค่าให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการสืบทอดวงปีโทโนโคราช

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลทางวัฒนธรรมและคติชนวิทยา ความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม สาระทางดนตรีประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ศึกษาเครื่องดนตรี บทบาทและหน้าที่ ลักษณะของเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรม บันทึกเพลงประกอบพิธีโดยใช้ระบบการบันทึกโน้ตไทยและสากล เฉพาะโน้ตเพลงเชิญผี และเพลงเข้าผี การสืบทอดวงปีโทโนโคราช วิธีการสืบทอดปีแก้ว และวิธีการสืบทอดโทโนโคราช

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์นักดนตรีประกอบพิธีกรรม ผู้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม และร่วมสังเกตการณ์ในพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโดนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา

2. การเลือกพื้นที่ศึกษา

ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโดนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา มีการสืบทอดกันยาวนาน ไม่น้อยกว่า 300 ปี ตามความเชื่อ ความศรัทธาของคนในชุมชนจนกลายเป็นประเพณี วัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ปัจจุบันนักดนตรีเริ่มเข้าสู่วัยสูงอายุ ก่อให้เกิดการขาดผู้สืบทอด ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ผลการศึกษาที่ได้รับจะเป็นประโยชน์ทางด้านมานุษยวิทยาคีวิทยา ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าในเชิงวิชาการ นอกจากนี้เป็นแนวทางการอนุรักษ์สืบทอดให้คงอยู่สืบต่อไป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์นักดนตรีประกอบพิธีกรรม และผู้เกี่ยวข้อง

อุปกรณ์ภาคสนาม ประกอบด้วย เครื่องบันทึกเสียง เครื่องถ่ายภาพนิ่ง และเครื่องถ่ายภาพเคลื่อนไหว เพื่อใช้บันทึกข้อมูลภาคสนาม

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์และได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยส่งมอบให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้อง ความครอบคลุมของเนื้อหาเมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว นำไปใช้เป็นเครื่องมือวิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สามารถตอบข้อคำถามสำหรับการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลใน 2 ลักษณะ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยลงพื้นที่ภาคสนามในเขตพื้นที่หมู่บ้านโดนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการศึกษาข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้ 1) ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย เครื่องดนตรีประกอบพิธีกรรม บทบาทและหน้าที่เพลงประกอบพิธีกรรมลักษณะของเพลงที่ใช้ประกอบพิธีกรรม 2) บันทึกเพลงประกอบพิธีกรรม ใช้ระบบการบันทึกโน้ตไทยและสากล เฉพาะโน้ตเพลงเชยผี และเพลงเข้าผี 3) ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมพิธีกรรม 4) ด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการสร้างความสามัคคี และ 5) ด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรมพิธีกรรม แนวทางการสืบทอดวงปี่โตนโคราช วิธีการสืบทอดปี่แก้ว และวิธีการสืบทอดโตนโคราช

6. การนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ เรียบเรียงจัดทำสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา สรุปผลดังนี้

1. ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ชาวบ้านโตนดมีความเชื่อในภูติผี ตา ปู่ หรือผีบรรพบุรุษ เชื่อกันว่าเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้านโตนด ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ตรงกับสมัยในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา โดยเทียบเคียงกับอายุของการสร้างวัดโตนด สร้างเมื่อ พ.ศ. 2235 ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านจัดพิธีกรรมรำลึกถึงบุญคุณผีบรรพบุรุษสืบทอดต่อกันมา ใน 1 ปี จัดพิธีกรรม 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงข้างขึ้นเดือน 3 พิธี บอกกล่าวผี ตา ปู่ และข้างขึ้นเดือน 6 พิธีเลี้ยงผี ตา ปู่ มี 4 ขั้นตอน ดังนี้ (Table 1)

Table 1 Ceremony Process and Ceremony Music

Ceremony Process	Ceremony Music
Saturday 17th April 2022 Ceremony starts at 3 pm. Each ritual period follows ghosts and ancestral spirit into a spiritual medium so time cannot be determined.	
Step 1 Invite ghost and spirit There are 3-4 people in charge of inviting ghosts, depending on whose vessel the ghost or ancestral spirit will enter by sitting in a circle with offerings in the middle	- Pi Ton Korat band plays Natab Khaotomidpoong to invite the spirit
Step 2 Enter the ghost The person who is possessed by the spirit will sit and hold the water bowl of khru and move the it according to the rhythm. The villagers then greeted them, asked for their names, and offered food and offerings.	- Pi Ton Korat band plays Natab Khaotomidpoong to enter the ghost
Step 3 Spiritual Dance Villagers invite ghosts and spirit to change clothes and dress as prepared in a cloth tray consisting of loincloth, sarong, sabai, silk, comb, flour and invite ghosts to dance.	- Pi Ton Korat band plays Kantrum Natab Ramsung and Kamarelaikuay Natab Ramton
Step 4 Dispel the Unfortunate After all the ghost and ancestral spirit have arrived at the end, ghost and ancestral spirit are invited to dispel bad things from the village and for the villagers to live in peace. Ghost and ancestral spirit will hold a sword and Ceremony Process riding an elephant or a horse and dancing. As for villagers, there will be a member of each house that makes a card, also known as a flag, consisting of puppets that are molded in the shape of people equal to the members of the house and all kinds of animals in their homes for the ghost and ancestral spirit	- In this step, there is only a performance from Pi Ton Korat and rhythm instrument without Pi kaew by using the rhythm of Natab Khaotomidpoong as specific rhythm and accelerate Ton rhythm to be faster than usual to give the dancer a valiant mood. Kamarelaikuay Natab Ramton

Table 1 Ceremony Process and Ceremony Music (Continue)

to protect them. After that hold the puppets and run to the old ghost and ancestral spirit shrine to bring cards or flags to the shrine. When finished placing, while returning to the ceremony, bring grass to the elephants or horse that is a follower of the present ghost and ancestral spirit.

โดยเครื่องดนตรีประกอบพิธีกรรมในวงปีโทนโคราช ประกอบด้วย ปี่แก้ว โทณโคราช ฉิ่ง ฉาบเล็ก และ กรับ (Figure 1)

Figure 1 Pi Ton Korat Band⁶

2. การบันทึกเพลงประกอบพิธีเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโดนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา นั้น ใช้ทั้งระบบการบันทึกโน้ตไทย และสากล ทั้งนี้เป็นการบันทึกเฉพาะโน้ตเพลงเชยผี (Table 2 และ Example 1) และเพลงเข้าผี (Table 3 และ Example 2) นอกจากนี้ การบันทึกโน้ตด้วยระบบโน้ตไทย จะแสดงแนวของเครื่องดนตรีพร้อมทั้งคำอธิบายสัญลักษณ์ต่างๆ

⁶ Kornsuang Panin, *Pi Ton Korat Band*, 2 April 2022, digital photograph.

Table 2 Thai Music Notation of *Choenpee*

Ching	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +
Tone Korat	- - - k	- ce - k	- - - k	- ce - k	- - - k	- ce - k	- ce - k	- ce - k
line 1	- - - -	- - - -	- e d e	- g - d	- - - -	- - - e	- - g e	- a - g
line 2	- - - -	- a g e	- a - g	- e - d	- - - -	- a - g	- e - g	- a d b
line 3	- - - -	- a - g	- - - a	- - d b	- a - b	- d - e	- g - a	- - d b
line 4	- a - g	- a - b	- a d b	- a - g	- - - -	- a - g	- e d e	f g - -
line 5	- - - a	- - g e	- a - a	g e - d				

Table 3 Thai Music Notation of *Kaopee*

Thon 1 (Section 1)

Ching	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +
Tone Korat	- - - k	- ce - k	- ce - k	- ce - k	- - - k	- ce - k	- ce - k	- ce - k
line 1	- - - d	e d c a	- - g a	- a - d	- - g d	- - c a	g f g a	- g - f
line 2	- - - g	- f - d	- - - a	c a g f	- d - a	- - g f	- g - e	d e g d

Thon 2 (Section 2)

Ching	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +	- o - +
Tone Korat	- - - k	- j - k	- j - k	- j - k	- - - k	- j - k	- j - k	- j - k
line 1	- - - d	e d c a	- - g a	- a - d	- - g d	e d c a	g f g a	- c - d
line 2	- - - d	e d c a	g f g a	- - g f	- - - g	- f - d	- - - a	c a g f
line 3	- d - a	- - g f	- g - e	d e g e				

Table 4 Abbreviation and Meaning of Signs in Thai Music Notation

Abbreviation	Meaning
o	Open
ce	Ceing
k	Khrum
+	Close
J	Ja

ขณะที่การบันทึกโน้ตด้วยระบบสากลนั้น แสดงเฉพาะส่วนของแนวทำนองหลักของทั้งสองเพลงตาม Example 1 และ 2 ตามลำดับ

Example 1 Western Music Notation of *Choenpee*

Example 2 Western Music Notation of Kaopee

3. ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมพิธีเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา

3.1 ด้านปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน และการสร้างความสามัคคี ก่อให้เกิดภาพสะท้อนและวัฒนธรรมสังคม จากการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีต่อบุพการีผู้มีพระคุณ รัฐบาลบุญคุณโทษ ชาวบ้านครองตนแบบมีหลักคตินิยมความเชื่อที่บรรพบุรุษได้อบรมสั่งสอนมา เกิดความรัก ความสามัคคี เอื้ออาทรต่อกัน

3.2 ด้านอัตลักษณ์วัฒนธรรม พิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา

ชาวบ้านโตนดมีคตินิยมความเชื่อในเรื่องศาลตา ปู่ ประจำหมู่บ้านด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใส ความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นตราบจนถึงปัจจุบันนี้ยังมั่นคงในจิตวิญญาณ และยึดถือปฏิบัติจนกลายเป็นวิถีสำคัญอีกส่วนหนึ่งของชาวบ้านโตนด มีอัตลักษณ์วัฒนธรรม การจัดพิธี แบ่งเป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 พิธีบอกกล่าวผี ตา ปู่ ตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และช่วงที่ 2 พิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ ตรงกับวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี

4. แนวทางการสืบทอดวงปีโตนโคราช ทั้งนักดนตรี และช่างทำโตนโคราช มีผู้สืบทอดลดน้อยลง ด้วยปัจจัยหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ความเจริญของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมของความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น หากประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ไม่มีการสืบทอดต่อไป วงปีโตนโคราชก็จะกลายเป็นเพียงแค่ความทรงจำในอดีตที่ลูกหลานไม่สามารถจับต้องได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

4.1 วิธีการสืบทอดปี่แก้ว

ปี่แก้ว เป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในวงมโหรีโคราช และวงปี่โทนโคราช ปี่แก้วเป็นเครื่องดนตรีที่ดำเนินทำนองทางซอ ซึ่งอยู่ในวงมโหรีโคราช ได้แก่ ซอกลาง ซออู้ ซออู้ เป็นต้น นักปี่จึงมีความสามารถเฉพาะทางด้านการเพลงอย่างแตกฉานมาแล้ว จึงสามารถเป่าปี่แก้วได้ ปัจจุบันนักปี่ของชาวบ้านโตนดเหลือเพียงคนเดียว ซึ่งขาดช่วงของการสืบทอด ผู้วิจัยจึงศึกษาการสืบทอดของนักปี่ คือ นายแก้ว หนูธรรมพะเนา

การสืบทอดแบบมุขปาฐะ ลักษณะการถ่ายทอดตามแบบโบราณ เริ่มจากการเลียนแบบวิธีการเป่าที่ละนิ้ว ทีละเสียง เป่าให้เกิดเสียงตามที่ต้องการ ที่สำคัญจะต้องระบายลมให้ได้เพราะเป็นปัจจัยสำคัญของการเป่าปี่ จากนั้นจึงต่อเพลงโดยใช้ทางซอ เพลงประกอบพิธีส่วนใหญ่มีอัตราจังหวะสองชั้น และชั้นเดียว

โครงสร้างของระบบเสียงปี่แก้ว แบ่งเป็น 2 กลุ่ม มีเสียง 15 เสียง โดยเรียงลำดับของเสียงเป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 เสียงที่ 1-8 เรียกว่า เสียงกลาง หรือทางกลาง หมายถึง ช่วงเสียงกลางจนถึงช่วงเสียงที่อยู่ตรงกลาง ไม่สูงไม่ต่ำเป็นเสียงที่ใช้กันมากที่สุดในการดำเนินทำนอง และช่วงที่ 2 เสียงที่ 8-15 เรียกว่า เสียงแหบ หรือเสียงทางแหบ หมายถึง เสียงที่สูงถึงสูงที่สุด

การรับลูกศิษย์ ครูพิจารณาจากแวว หรือไหวพริบของลูกศิษย์ผู้นั้น ควรจะปฏิบัติเครื่องดนตรีชิ้นใด ลูกศิษย์ต้องนำขันกำนลมาทำพิธีในวันพฤหัสบดี เพื่อขอเป็นลูกศิษย์ และต้องมีความพร้อม ความศรัทธา เคารพในคำสั่งสอนของครู ปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้องอันดีงาม

4.2 วิธีการสืบทอดโทนโคราช

ถ่ายทอดแบบมุขปาฐะเป็นการสืบทอดแบบเครือญาติ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคลในหมู่บ้านโตนด⁷ การตีโทนโคราช เสียงที่ออกมาจะเปลี่ยนไปตามหน้าที่ซึ่งหน้าโทน ขณะที่ตีโทน ความเคร่งของหน้าโตนน้อยเพียงใด เสียงจะเปลี่ยนไปตามสภาพอากาศหรือช่วงเวลาขณะที่ตี โดยแบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

1) การตีโทนโคราช ตีในช่วงเวลารุ่งเช้า และช่วงเวลาเย็นพลบค่ำ หน้าโตน ไม่ตึงมาก (หนังไม่เคร่ง) หรือหย่อนจนเกินไป มีเสียงทั้งหมด 3 เสียง คือ เสียงปี่ เสียงโทน เสียงตี

2) การตีโทนโคราช ตีในช่วงเวลาเที่ยงวันหรืออากาศร้อน หน้าของโตนจะตึง และเคร่ง มีเสียงทั้งหมด 3 เสียง คือ เสียงเจี๊ญ เสียงครี๊ม เสียงจ๊ะ

จังหวะโทนโคราชของบ้านโตนดที่ใช้บรรเลงในปัจจุบันมีทั้งหมด 4 จังหวะ ได้แก่ 1) จังหวะรำโทนโคราช 2) จังหวะรำเซ็ง 3) จังหวะข้าวต้มติดพุง และ 4) จังหวะเข้าผี

⁷ Chalerm Yupanao (Inheritor of the Korat tone), interview by Kornsuang Panin, January 17, 2021. (in Thai)

จากการศึกษาข้อมูลโทนคราข พบว่า เกิดขึ้นในราวสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวิวัฒนาการมาจากพวกชาวข่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ตำบลด่านเกวียน นำเอาดินมาปั้นแล้วเผาเป็นภาชนะใช้สอยในครัวเรือน ดินมาจากแม่น้ำมูลที่พัดพาตะกอนดินที่มีแร่เหล็กมาทับถม กลายเป็นดินเหนียวเนื้อละเอียดสีสนิม เมื่อผ่านการเผาทำให้เนื้อดินมีความแกร่งสีดำเป็นเงา ทำให้งานของช่างปั้นในยุคแรกเลื่องชื่อของความแข็งแรงทนทานต่อการใช้งาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของดินด่านเกวียน วิธีการทำโทนคราข มี 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การเตรียมดิน 2) การปั้นโทน 3) การผึ่งโทนก่อนเข้าเตาเผา 4) การเผาโทน และ 5) การชิงหน้าโทน ปัจจุบันผู้ผลิตเครื่องดนตรีโทนคราขที่ใช้งานด้านดนตรีมีน้อยลงมาก ขั้นตอนการผลิตโทนยุ่งยาก ผลิตได้น้อย ใช้เวลานาน และความนิยมของการตีโทนลดลง เหตุผลดังกล่าว เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ปัจจุบันช่างปั้นโทน และช่างชิงหน้าโทนมีจำนวนน้อยลง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการจัดเก็บข้อมูลองค์ความรู้ในด้านกระบวนการผลิตโทนคราขเพื่อจัดเก็บเป็นเอกสารสำหรับการอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้ผู้สนใจศึกษาวิธีการทำโทนคราข เพื่อเป็นการสืบทอดโทนคราขมิให้สูญหายไป

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สามารถนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้ดังนี้

1. ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สอดคล้องกับแนวคิดของปัญญา รุ่งเรือง⁸ ได้กล่าวถึง การใช้ดนตรีเพื่อประกอบพิธีกรรมไว้ว่า ดนตรีทำหน้าที่เป็นสื่อประสานระหว่างจิตของมนุษย์กับจิตของสิ่งที่มองไม่เห็นหรือพลังเหนือธรรมชาติซึ่งมนุษย์เชื่อว่ามียูอยู่และสามารถติดต่อได้ด้วยการทำพิธีกรรมบวงสรวง โดยมีนักดนตรีเป็นผู้ทำหน้าที่เร่งเร้าให้จิตของผู้ทำพิธีจดจ่อกับพิธีกรรมนั้น ๆ จนหลุดออกจากโลกของความเป็นจริงเข้าสู่โลกของสิ่งที่มองไม่เห็น พิธีกรรมเกี่ยวข้องกับความเชื่อ มีทั้งพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมตามความเชื่อในลัทธิทรงเจ้าเข้าผี (Animism) ซึ่งมีความเป็นไปตามประเภทและระดับของสังคม

⁸ Panya Roongruang, *Ritual Music on the Occasion of the 75th Anniversary of Thammasat University and the 37th Thai Higher Education Music Festival* (Bangkok: Techpromotion and Advertising, 2009), 24. (in Thai)

2. ภาพสะท้อนสังคม และวัฒนธรรม พิธีเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา สอดคล้องกับงานวิจัยของนิวัฒน์ หนองเกษม⁹ ได้ศึกษาเรื่อง *ความเชื่อเรื่องผีปู่ตาภาคอีสาน:กรณีศึกษา บ้านนครบุรีตำบลนครบุรีใต้ อำเภอนครบุรี จังหวัดนครราชสีมา* เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปู่ตาของชาวบ้านนครบุรี และบทบาทและอิทธิพลของผีปู่ตาว่วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ความเชื่อเรื่องผีปู่ตาเป็นความเชื่อที่ฝังแน่นอยู่กับวิถีชีวิตของชาวบ้านทุกยุคทุกสมัย ผ่านคำสอนของพ่อแม่ปู่ย่าตายาย การบอกเล่าเรื่องลึกลับของผีปู่ตาและความศักดิ์สิทธิ์ของผีปู่ตา ได้แก่ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านความสัมพันธ์ของชาวบ้าน ด้านการสอนคุณธรรม จริยธรรม การรักษาวินัย ประเพณี และพิธีกรรมอันดีงาม

3. แนวทางการสืบทอดวงปีโชนโคราช สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญยาภรณ์ โพธิกาวิ¹⁰ ได้ศึกษาเรื่อง *การสืบทอดและการดำรงอยู่ของวงดนตรีแกว้บูชาในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม*

เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนากการ กระบวนการสืบทอดของวงดนตรีแกว้บูชา ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบัน พบว่า วงดนตรีแกว้บูชาเป็นตระกูลนักดนตรีที่เก่าแก่ ได้สืบทอดมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ผู้ก่อตั้งช่วงแรกคือ นายแก้ว ต่อมาถ่ายทอดความรู้ที่นายรอด แก้วบูชา และนายนอง แก้วบูชา ซึ่งต่อมาส่งต่อความรู้มาที่บุตรคือ นายจ่านง แก้วบูชา และนายสนั่น แก้วบูชา

ดังนั้น ดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ บ้านโตนด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการศึกษาดนตรีประกอบพิธีภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม การสืบทอดวงปีโชนโคราชเพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อบันทึกและเผยแพร่ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่กำลังจะ ถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมตะวันตกให้ยังคงอยู่สืบไป

⁹ Niwat Nangkasem, "Belief in the Spirit of Grandfather in Esaan: Case Study Baankhonburi, Khonburitai Sub-district, Khonburi District, Nakhonratchasima Province" (MA thesis, Ramkhamhaeng University, 1984), 1. (in Thai)

¹⁰ Thanyaporn Phothikawin, "The Inheritance and Existence of Kaewbucha Ensemble in Nakhonchaisri District, Nakhonpathom Province," *Journal of Research and Creative Project, College of Music, Mahidol University, Humanities, Social Sciences and Arts* 10, 3 (2017): 1. (in Thai)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไปจากการศึกษาวิจัย

1. การศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่เน้นไปที่เรื่องของพิธีกรรมตามความเชื่อในชุมชน การศึกษาทางด้านรูปแบบของพิธีกรรมที่ถูกปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของกาลเวลาดังนั้นจะต้องให้ความสำคัญกับความแตกต่างด้านฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และความหลากหลายของพื้นที่อื่นๆ ที่นอกเหนือจากพื้นที่ที่ทำการวิจัย

2. การนำแนวคิดของการศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ และการปฏิบัติให้คงอยู่ของความเชื่อพิธีกรรม สามารถมองการศึกษามิติพื้นที่ทางสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะแนวคิดนี้ก่อให้เกิดทราบถึงความสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมที่มีความหลากหลายของชุมชน รวมทั้งประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อคนในชุมชนผู้สร้างความเชื่อ อาทิ มิติแห่งความกตัญญู และความต้องการในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

3. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยควรมีการสืบทอด โดยถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เยาวชนในท้องถิ่นหรือสถาบันการศึกษา และเผยแพร่สู่สาธารณชน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาดนตรีประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ตา ปู่ จะต้องให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางด้านพื้นที่ที่หลากหลายของชุมชนที่มีพิธีกรรมที่ต่างกันไป ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมที่หลากหลายของความเชื่อ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยสถาบันวิจัยและพัฒนา งบประมาณประจำปี 2564

Bibliography

- Charanyanon, Sirisak. "Belief in the Spirit of Grandfather in Baannongtuen, Khewa Sub-district, Mueang District, Mahasarakham Province." MA thesis, Mahasarakham University, 1999. (in Thai)
- Intrasunanon, Kanjana. *Basic Culture Anthropology*. Bangkok: Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, 1997. (in Thai)
- Jekjuntuek, Benjaphon. "Guideline for the Management and Revitalization of Korat Song Performance in Nakhon Ratchasima." Master's thesis, Silpakorn University, 2014. (in Thai)
- Kaemmer, John E. *Music in Human Life: Anthropological Perspectives on Music*. Austin, TX: University of Texas Press, 1993.
- Nangkasem, Niwat. "Belief in the Spirit of Grandfather in Esaan: Case Study Bankhonburi Khonburitai Sub-district, Khonburi District, Nakhonratchasima Province." MA thesis, Ramkhamhaeng University, 1984. (in Thai)
- Panin, Kornsuang. *Pi Ton Korat Band*. 2 April 2022. Digital photograph.
- Phothikawin, Thanyaporn. "The Inheritance and Existence of Kaewbucha Ensemble in Nakhonchaisri District, Nakhonpathom Province." *Journal of Research and Creative Project, College of Music, Mahidol University, Humanities, Social Sciences and Arts* 10, 3 (2017): 530-547. (in Thai)
- Roongruang, Panya. *Ritual Music on the Occasion of the 75th Anniversary of Thammasat University and the 37th Thai Higher Education Music Festival*. Bangkok: Techpromotion and Advertising, 2009. (in Thai)
- Suwan, Suraphon. *Thai Musical Instruments in Thai Culture*. Bangkok: Active Print, 2008. (in Thai)
- Yupanao, Chalerm. (Inheritor of the Korat tone). Interview by Kornsuang Panin. January 17, 2021. (in Thai)